

Me baleti ira e tara na nodra bula na cala vakalawa e caka

NA I LAKOLAKO NI VEIQARAVI NI TABANA NI LEWA ME BALETA NA CALA VAKALAWA
NA VEIKA E YACO KEI NA KENA VAKAYAGATAKI NA VEITOKONI E TU

E vakamacalataki e na i vola tukutuku oqo na veika me baleta na veiqaravi ni tabana ni lewa me baleta na cala vakalawa, kei na veitokoni e rawa ni soli vei iko kevaka e caka vei iko e dua na ka e cala vakalawa.

Ni caka vei iko e dua na ka e cala vakalawa, ko na sotava na gauna dredre, ko nuiqawaqawa, ka rawa ni valaleqai na i tuvaki ni nomu vakasama. E duidui na i vakarau ni nodra dui ciqoma na ka eda sotava. E tu na veitokoni me vukei iko e na nomu bula e na veisiga kei na i tuvaki ni yalomu e na vuku ni cala vakalawa e caka vei iko, e na veivakatagedegede yadua ni veiqaravi ni tabana ni lewa me baleta na cala vakalawa, kei na veigauna e muri.

Yalovinaka raica na i tinitini ni i vola tukutuku oqo, na vanua ni veitaratara kei na i vakamacala leleka ni so na vosa.

Na dodonu nei koya e caka vua na cala vakalawa

E nomu na dodonu me tukuni vei iko na mataqali veiqaravi e tu ka rawa ni vukei iko, me dau tukuni vei iko mai na mataveilewai na i tosotoso ni veika me baleta na nomu kisi, kei na veika e dodonu mo kila ka namaka e na gauna ko lako kina ki na veilewai.

E nomu na dodonu mo vakaraitaka ki na mataveilewai na veika e vakaleqai kina na nomu bula, e na vuku ni cala vakalawa e caka vei iko. Kevaka e cakava vei iko na cala vakalawa e dua na gone se dua e qase cake ga vakalailai, e nomu dodonu mo tiko e na bose ni vuvale mo vakaraitaka kina na ka ko vinakata me caka.

E na so na kisi, e nomu na dodonu se ko koya e matataki iko, mo vosa e na veika me baleta na vunitaki ni yaca, na sereki vakawawa, na vesu tiko ga e vale, se na sereki koso.

E rawa ni ko namaka na veiqaravi e rakorako, e vakaraitaki kina na loloma kei na vakarokoroko, mai vei ira na vakaillesilesi e na vale ni veilewai, ira na ovisa kei ira taucoko era vakaitavi e na nomu kisi. E nomu na dodonu me kua ni vakaraitaki e dua na ka me baleti iko.

Wilika na i vola tukutuku na Victims Code ni vakamacalataki tu kina na veika ko rawa ni namaka me baleta na nomu dodonu, kei na i vakarau ni veiqaravi e dodonu me soli vei iko. E tabaki vata e na neitou website e na victimsinfo.govt.nz website, na i vakamacala oqo kei na so tale ga na i tukutuku yaga.

Kevaka ko nanuma ni sega ni soli vei iko na nomu dodonu, se ko sega ni qaravi e na i vakatagedegede e dodonu me soli vei iko, e rawa ni ko vakaraitaka na nomu kudru. Raica na neitou website e na victimsinfo.govt.nz, se qiria na Victims Information Line e na naba 0800 650 654.

Na kena vakaraitaki ni caka e dua na cala vakalawa

Kevaka e yaco e dua na leqa tubu koso, qiria na talevoni naba 111 ka kerea mo vosa vei ratou na ovisa.

Kevaka e sega ni leqa tubu koso, qiria se lako ki na siteseni ni ovisa e voleka duadua vei iko. E rawa ni ko drau lako vata kei na dua me tokoni iko se mo kerei ratou na tabana ni veitokoni (Victim Support) me dua mo drau lako vata. (Talevoni ni Victim Support na naba 0800 842 846).

E na vola na veika ko vakaraitaka na ovisa e qaravi iko. E na qai vakau yani vei iko e dua na i vola, se fomu e vakaraitaki kina ni sa ciqomi na veika ko vakaraitaka kei na kena naba me kilai tani kina. Maroroya vinaka na fomu kei na kena naba – ni na vakayagataki tiko e na kena dau vakaraitaki yani vei iko na veika sa yaco tiko me baleta na nomu kisi, kei na veika tale e so me vaka na kerei ni inisua.

E tiki ni nodratou veiqaravi na ovisa me ratou raica ni ko sa veitaratara kei na Tabana ni Veitokoni (Victim Support), se dua tale na tabana e rawa ni solia vei iko na mataqali veiqaravi me ganiti iko vakatabakidua.

.....

E nodratou i tavi bibi duadua na ovisa na nomu taqomaki, kei ratou na nomu vuvale kei na mata veiwekani taucoko. E duidui na i vakarau ni nodratou veiqaravi na ovisa ka ni vakatau tiko e na i tukutuku ni mataqali cala vakalawa e tukuni vei ratou – e rawa ni tukuna vei iko e so tale na i vakamacala na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi. Kevaka ko lomaleqataka e dua na ka, tukuna vei ratou.

E rawa ni ko qiria na Victims Information Line e na naba 0800 650 654 ka taroga kina na veika me baleta na veimataqali sala ni veivuke e tu, kei na veitabana ni veitokoni e na yasa ni vanua ko vakaitikotiko kina.

Na veivakaqagai

E ratou na vakatarogi iko na ovisa, kei ira tale ga era kila e dua na ka me baleta na cala vakalawa e caka. E ratou na tabaka tale ga na i vakadinadina e kune, se kauta e so na ka me i vakadinadina me vukea na kisi. Kevaka sa rauta na i vakadinadina e ratou sa kumuna rawa na ovisa, e ratou na vesuka ka beitaki koya e cakava na cala vakalawa.

NA SEREKI VAKAWAWA

Ni sa vesu oti e dua, e na rawa ni sereki tale me yacova na siga me na tiko kina e na veilewai. E vakatokai oqo me sereki vakawawa. E na so na gauna, e na virikotori e so na ka me vakamura ko koya, me vaka na vanua me tiko kina, ka yalani tale ga na gauna e rawa ni biuta kina na nona i tikotiko. Kevaka e ratou nanuma na ovisa ni rawa ni vakaleqai na nomu bula se na nodra bula na lewe ni vanua ko vakaitikotiko kina, e na tiko vakavesu ko koya sa beitaki me yacova na siga ni veilewai, me na qai kerea tale kina me sereki vakawawa.

Kevaka e a caka vei iko e dua na cala bibi vakalawa, (raica na i vakamacala leleka ni veovosa e so e na i tinitini ni i vola tukutuku oqo) e rawa ni ko vakaraitaka na nomu rai me baleta na nona sereki vakawawa ko koya e cakava na cala vakalawa. E rawa tale ga ni ko digia me vakacurumi na yacamu e na i vola ni yacadra ko ira e caka vei ira na cala vakalawa. Kevaka ko via kila e so tale na ka, raica na neitou i vola tukutuku tale e so e na victimsinfo.govt.nz

NA I TUKUTUKU ME BALETA NA VEILEQA E SOTAVI E NA VUKU NI CALA VAKALAWA E CAKA

Ko na kerei kevaka ko vinakata mo solia na nomu i tukutuku me baleta na veileqa ko sotava e na vuku ni cala vakalawa e caka vei iko. Oqo e na vakaraitaka ki na mataveilewai na veika e vakaleqai kina na nomu bula e na vuku ni cala vakalawa e caka vei iko. E ratou rawa ni vukei iko mo vakarautaka na nomu i tukutuku ko koya na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi, na tabana ni veitokoni na Victim Support, se dua tani tale na tabana ni veitokoni. Raica e so tale na ka me baleta na nomu i tukutuku ni veileqa ko sotava e na vuku ni cala vakalawa e caka, e na ruku ni ulutaga *Na lewa ni veilewai kei na i totogi e tau.*

Veitalia na matailalai ni veivakaqagai e caka, e na so na gauna, e na sega ni rawa ni vesu se la'ki veilewaitaki ko koya e nanumi ni cakava na cala vakalawa, baleta ni sega ni yaga na i vakadinadina e kumuni rawa. Ia e sega ni kena i balebale oqo ni ko sega ni vakabauti.

Na veitokoni

E rawa ni ko tokoni tiko e na gauna e vakaqagai tiko kina na nomu kisi. Veitaratara kei na Victim Support e na naba 0800 842 846 ke gadrevi na veitokoni me baleta na i tuvaki ni yalo se bula e na veisiga (me vaka na inisua), se qiria na Victims Information Line e na naba 0800 650 654 mo kila mai kina na veisoqosoqo ni veitokoni e na yasa ni vanua ko vakaitikotiko kina.

E na rairai rawa ni ko vukei mai na tabana ni veivuke me baleta na leqa ni vakacalaka, na Accident Compensation Corporation (ACC). Qiria na i wasewase ni ACC e qarava, na ACC Claims Helpline e na naba 0800 101 996 se na Sensitive Claims Helpline e na naba 0800 735 566 (me baleta na kucu).

NA NODRA CALA VAKALAWA NA CAURAVOU KEI NA GONE YALEWA

Kevaka e cakava na cala vakalawa e dua e se bera ni yabaki 17, e na duidui na kena qaravi, ni na qarava na tabana ni vakatulewa me baleti ira na i taba gone. E bibi sara na nodra okati ko ira e caka vei ira na cala vakalawa e na veiqaravi ni tabana ni vakatulewa me baleti ira na i taba gone, ka nomu dodonu mo tiko e na kena bese vakavuvale.

.....

.....

E levu na mataqali veivuke e tu e na tabana ni veiqaravi vei ira na gone kei na matavuvale, na Child, Youth and Family (CYF), kei na mataveilewai, me baleta na tabana ni vakatulewa vei ira na i taba gone. E na veitaratara yani kei iko e dua na vakaillesilesi ni CYF e dau qaravi ira na veimatavuvale.

NA VEIVUKE VAKAILAVO

E tu na uma i lavo ni veivuke vei ira e caka vei ira na cala vakalawa bibi (raica na i vakamacala leleka e na i tinitini ni i vola tukutuku oqo).

- Na uma i lavo oqo e rawa ni soli me vukea na i sau ni kena qaravi na veileqa e sotavi e na vuku ni cala vakalawa e caka. E tiko na veika e vinakati taumada ni bera ni soli na veivuke oqo, ka tiko tale ga na i yalayala e cake ni i lavo e rawa ni soli.
- Yalo vinaka veitaratara kei na Victim Support e na naba 0800 842 846, me baleta na i tukutuku e gadrevi mo kila ni bera ni ko kerekere.

Raica na i vakamacala vou duadua me baleta na uma i lavo ni veivuke e na victimsinfo.govt.nz se qiri vei ratou na Victim Support.

E na veilewai

E na rairai vakavica e na veilewai ko koya e beitaki ni cakava na cala, me vakadinadinataka se cakitaka ni a cakava na cala, se me dikeva ko turaga ni lewa na i vakadinadina me baleta na kisi. E sega ni namaki mo tiko e na veilewai e na veigauna oqori, ia e rawa ni ko tiko kina kevaka ko vinakata.

Kevaka e vakadinadinataka ko koya e beitaki ni cakava dina na cala vakalawa, e na tau na i totogi e na siga vata oqori, se na lokuci na siga me na qai rogoci kina na i totogi e tau.

Kevaka e cakitaka ko koya e beitaki ni a cakava na cala vakalawa, e na qai veilewaitaki na kisi. E na vakaraitaka e na gauna ni veilewai ko koya na Dau Veibeitaki ni Ovisa se Dau Veibeitaki ni Matanitu, na veika me baleta na kisi, ka na vakatau tiko oqo e na mataqali kisi se na mataqali vale ni veilewai e vakayacori kina na veilewai.

E cakacaka vakamatani ko koya na dau veibeitaki, ka nona i tavi me veibeitaki e na vuku ni Matanitu, na ovisa, kei na lewe ni vanua raraba, me vaka ni dau tara na bula ni lewe ni vanua raraba na cala vakalawa e caka.

E na rawa ni vinakati mo soli i vakadinadina ni Matanitu me vukea na kena vakadinadinataka ni a cakava dina na cala vakalawa ko koya e beitaki (raica na i vakamacala e na ruku ni ulutaga *Na la'ki Vakadinadina*).

E rawa ni balavu ka vereverea na veikisi ni veilewai. Era sega ni tautauvata kei na veilewai e na TV. Era lewe levu era vakaitavi kina, ka na sega ni matau na rogoca na mataqali vosa e dau vakayagataki kina. E rawa ni ko drau veitalanoa kei na nomu dau vakasala ni mataveilewai ka dau vakasala vei ira e caka vei ira na cala vakalawa, na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi, se ko koya e dau tokoni iko, kevaka e sega ni matata vei iko e dua na ka.

Tukuna vua na nomu dau vakasala ni mataveilewai, na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi, se ko koya e dau tokoni iko, kevaka ko gadreva na veivuke ni dredre na nomu rogoca na vosa, na nomu yavala, se me dua e vakadewa vosa.

E bibi na nomu taqomaki. Kevaka ko nuiqawaqawataka na nomu bula e na gauna ni veilewai, tukuna vua e dua na ovisa se dua e dau yadra e na vale ni veilewai.

NA DAU VAKASALA VEI IRA E CAKA VEI IRA NA CALA VAKALAWA NI MATAVEILEWAI

E na veitaratara kei iko na dau vakasala vei ira e caka vei ira na cala vakalawa ni mataveilewai, e na i matai ni gauna e rairai kina e na mataveilewai ko koya e beitaki. E nona i tavi me vakaraitaka tiko vei iko e na veigauna na i tosotoso ni nomu kisi, kei na ka ko rawa ni cakava. E na tukuna tale ga vei iko na vanua ko rawa ni kere veivuke kina me baleta na i tuvaki ni yalomu, kei na veitokoni vakailavo. E levu tale na i vakamacala ni veiqaravi ni mataveilewai vei ira e caka vei ira na cala vakalawa, e tabaki tu e na kena i vola tukutuku, na Court services.

E ratou tu vakarau me ratou vakamacalataka vei iko na veika e sega ni matata, na nomu dau vakasala ni mataveilewai, na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi, se ko koya e dau tokoni iko.

E rawa ni ko veitaratara vakadodonu sara kei koya na nomu dauvakasala ni mataveilewai, se na Victims Information Line e na naba 0800 650 654.

.....

Na la'ki vakadinadina

E bibi na nodra i tavi na i vakadinadina e na gauna ni veilewai. E rawa ni vakatau sara ga na macala ni veilewai e na i vakadinadina era solia.

NI BERA NA VEILEWAI

Kevaka e gadrevi mo soli i vakadinadina, e na tukuna vei iko na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi se ko koya na dau vakasala ni mataveilewai, na gauna kei na vanua mo tiko kina e na veilewai. E na vakau tale ga yani ki na nomu i tikotiko na kena i vola vakamatanitu.

E na tukuna vei iko ko koya na dau veibeitaki se ko koya na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi, na ka mo cakava ni ko soli i vakadinadina. E rawa ni ko kerea mo la'ki raica taumada na loma ni rumu ni veilewai ni bera ni tekivu na veilewai. Tukuna vua na nomu dau vakasala ni mataveilewai, na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi, se ko koya e dau tokoni iko, me veivosakitaka vei iko.

Tukuna vua na nomu dau vakasala ni mataveilewai se vakaillesilesi e veiliutaki tiko kevaka ko vinakata:

- me mai waraki iko e dua e na tautuba ni vale ni veilewai se e na vanua ni veilewai
- e dua e dau veitokoni me dabe vata tiko kei iko e na gauna ko soli i vakadinadina kina
- mo lati tani, se vakayagataki na tv e sega ni vakaraitaki raraba, mo kua kina ni raici koya e beitaki e na gauna ko soli i vakadinadina tiko kina (e dau caka oqo e na so ga na mataqali kisi).

E na vuqa na vale ni veilewai, e dau dua tani na vanua me ra wawa kina ko ira era na soli i vakadinadina, ia e na rawa tiko ga ni ra raici ira na lewe ni vuvale se i tokani nei koya e beitaki e na dua na vanua e na vale ni veilewai.

E NA VEILEWAI

E na nomu i tavi vaka i vakadinadina, ko na vakatarogi e na veika e yaco se na ka ko kila me baleta na cala vakalawa e caka.

E na rairaia rawa ni ko raici koya e beitaki e na gauna ko soli i vakadinadina tiko kina.

E bibi na veitokoni vei iko ni ko i vakadinadina, ni bera na veilewai kei na siga ni veilewai. Veitalanoataka kei na nomu dau vakasala ni mataveilewai se kei koya e dau tokoni iko, na veika me baleta na mataqali veitokoni me ganiti iko.

Na lewa ni veilewai kei na i totogi e tau

Ni oti na veilewai e rogoci kina na nomu kisi, e ratou na qai tauca na lewa na lewe ni jiuri (e na veilewai e vakaitavi kina na jiuri), se ko turaga ni lewa (ni sega na jiuri), kevaka e cakava dina na cala ko koya e beitaki, se sega. E na so na gauna, e ratou sega ni dua vata rawa e na vakatulewa na lewe ni jiuri, ka na rawa ni vakayacori tale e dua na kena veilewai.

Kevaka e sega ni vakadinadinataki ni cakava na cala vakalawa ko koya e beitaki, e na sereki me lako. Ko na sega beka ni namaka na lewa e tau, ka na rawa ni ko drau qai veitalanoataka kei koya na nomu dau vakasala ni mataveilewai se kei koya e dau tokoni tiko.

Kevaka e vakadinadinataki ni cakava dina na cala vakalawa ko koya e beitaki, e na rawa ni soli na nona i totogi e na siga vata oqori, se lokuci e dua tale na siga me qai rogoci kina na i totogi me tau.

NA LEWA E VEIVAKADUAVATATAKI

E ratou na tiko e na bose kacivi ni lewa e veivakaduavatataki, ko koya e caka vua na cala vakalawa, ko koya e cakava na cala, ko ira era veitokoni, kei ira era digitaki mai vei ira na lewe ni vanua se ko ira me ra vakavakadewa.

Na lewa e veivakaduavatataki e solia na galala vei ira e caka vei ira na cala vakalawa me ra vakaraitaka vei ira era cakava na cala, na veileqa era sotava e na vuku ni cala e caka vei ira, me ra tukuna na lomadra e na veika e rawa ni caka me vakavinakataki kina na i tovo ni nodra veimaliwai, ka tekivutaki na kena wali na veileqa e basika e na vuku ni cala vakalawa e caka.

Me rawa ni wili e na lewa ni veivakaduavatataki na nomu kisi, e dodonu me vakadinadinataka taumada na mataveilewai ni a cakava dina na cala vakalawa ko koya e beitaki, se vakatusai koya vaka i koya. Mo drau vakadonuya ruarua tale ga mo drau vakaitavi e na veivakaduavatataki.

Kevaka ko via kila e so tale na ka me baleta na lewa ni veivakaduavatataki, tarogi koya na nomu dau vakasala ni mataveilewai, se raica e na [justice.govt.nz/restorative-justice](https://www.justice.govt.nz/restorative-justice)

NA KENA TAU NA I TOTOGI

Vakalawa, e dodonu vei turaga ni lewa me dikeva vakararaba na veika me baleta na kisi e na gauna e tauca kina na i totogi vei koya e cakava na cala, me vaka na i totogi sa soli oti vei ira era cakava na mataqali cala vakalawa vakaogo, kei na veitukutuku e kumuni me baleti koya e cakava na cala.

Kevaka e vakadonuya ko turaga ni lewa, e rawa vei iko (se dua ko digitaka) mo wiliika me ra rogoca na tiko e na veilewai me rogoci kina na i totogi me tau, na nomu i tukutuku taucoko se dua ga na kena i wase, me baleta na veileqa ko sotava e na vuku ni cala vakalawa e caka vei iko. Kerea na nomu dau vakasala ni mataveilewai se na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi, me kerea vei turaga ni lewa e na vukumu. E dodonu me vakasamataka ko turaga ni lewa na nomu i tukutuku e na gauna e tauca kina na i totogi vei koya e cakava na cala.

NA SAUMI NI CALA E CAKA

E na so na gauna, e na lewa ko turaga ni lewa me saumi iko vakailavo ko koya e cakava na cala, ka vakatokai ogo me i sau ni cala vakalawa e caka (reparation), kevaka ko mavoa, yali se vakacacani na veika ko taukena e na vuku ni cala vakalawa. E rawa ni ko qiria na vale ni veilewai e na naba 0800 909 909, me vakarautaki na sala vinaka duadua mo saumi kina.

NA KEREKERE ME VEISAUTAKI NA LEWA NI MATAVEILEWAI

E nodrau dodonu ruarua ko koya na dauveibeitaki kei koya e cakava na cala, me rau kerea me veisautaki na lewa ni veilewai (verdict) kei na i totogi e tau. E kena i balebale ogo ni na qai dikeva tale na kisi e dua na mataveilewai e toka e cake. Kevaka e yaco ogo, e na qai tukuna vei iko ko koya na dau veibeitaki na ka me caka.

Ni oti na veilewai

Ni sa vakadinadinataki ni cakava dina na cala ko koya e beitaki, e rawa ni tau e vica na i totogi me vaka na curu e vale ni veivesu, na cakacaka raraba e na vanua ni vakaitikotiko, se totogi vakailavo.

NA SEREKI MAI NA VALE NI VEIVESU

E rawa ni ra sereki koso mai na vale ni veivesu ko ira era cakava na cala, se ra qai sereki ni ra sa vakacavara na balavu ni gauna e tau e na nodra i totogi. E rawa ni totolo sara ogo mai na ka ko nanamaka, ia e baleta ni okati tiko e na nodra i totogi na gauna era a vesu tiko kina vakawawa ni bera na veilewai.

E dodonu me sereki sara mai na vale ni veivesu ko koya e cakava na cala e na gauna ga e vakacavara kina na gauna ni nona i totogi. E sega ni rawa ni tiko tale vakavesu ke sa cava na gauna e tau e na nona i totogi.

E rawa ni sereki koso mai na vale ni veivesu e dua e cakava na cala ni bera ni vakacavara na gauna e soli e na nona i totogi, kevaka e vakadonui me sereki koso (parole). E na dikeva na Matabose na New Zealand Parole Board e levu sara na nodra kisi ko ira era cakava na cala, me ra raica kevaka e na vakavu leqa e na nodra taqomaki na lewe ni vanua na sereki koso.

E dau tu na veika e virikotori me ra vakamura ko ira era sereki koso e na i matai ni ono na vula, mai na gauna era sereki koso kina. E ratou virikotora na veika me vakamuri na lewe ni Matabose na Parole Board, se ko turaga ni lewa ka tauca na i totogi vei koya e cakava na cala. E okati e na veika me vakamuri na vanua era rawa ni vakaitikotiko kina, ko cei era rawa ni veitaratara kaya, na yalani ni gauna era rawa ni biuta kina na nodra i tikotiko, kei na veika tale e so me vukea na nodra taqomaki na lewe ni vanua.

E RAWA NI KO VAKARAITAKA KI NA MATABOSE NA PAROLE BOARD, NA NOMU NANUMA ME BALETA NA SEREKI KOSO NEI KOYA E CAKAVA NA CALA.

E rawa ni ko vosa e na dua na ka me baleta na sereki koso mai na vale ni veivesu nei koya e cakava na cala, kevaka sa vakacurumi oti tu na yacamu e na i vola ni yacadra ko ira e caka vei ira na cala vakalawa me rawa kina vei ratou na Matabose na Parole Board me ratou dau tukuna yani vei iko na veigauna e na rogoci kina na veika me baleta na sereki koso nei koya e cakava na cala.

Me vakadeitaki ni sa donu tiko na sala ni veitaratara kei iko, veitaratara kei ratou na ovisa, Tabana ni Veivakadodonutaki, se na tabana e dau tokoni iko.

E rawa ni ko vakaraitaka na veika ko nanuma ki na Matabose na Parole Board, vakaivola, veitalanoa e na talevoni ko dou rawa ni veirai mata kina, se mo tukuna vei ratou e na gauna ni bese:

- **Vakaivola se veitalanoa e na talevoni ko dou rawa ni veiraimata kina.**

Drau veivosakitaka kei koya ko drau dau veitaratara e na vuku ni Matabose na Parole Board.

- **Vakaveirai mata.**

E ratou na ciqomi iko na Matabose na Parole Board. Ko na veivosaki vata kei ratou sara ga e ratou na qai la'ki raici koya e cakava na cala. Ia e sega ni caka na veivosaki e vale ni veivesu, ka na sega tale ga ni tiko kina ko koya e cakava na cala. E rawa ni ra tiko e na veivosaki ko ira era dau tokoni iko.

Ko ira ko rawa ni veitaratara kaya

E tu na veitokoni e rawa ni soli e na i vakatagedegede yadua ni veiqaravi ni tabana ni lewa e na cala vakalawa, kei na veitokoni me vukei iko e na nomu sasaga mo walia na veileqa ko sotava e na vuku ni cala vakalawa e caka vei iko.

Oqo na matailalai ni sala ni veitaratara kei na so na mataqali veiveiqaravi e tu me baleti ira era sotava tiko e so na leqa e na nodra bula e na vuku ni cala vakalawa e caka vei ira. Kevaka ko via kila e so tale na i tukutuku me baleta na veiqaravi e tu, qiria na Victims Information Line e na naba 0800 650 654 (mai na 9 na kaloko e na mataka ki na 6 na kaloko e na yakavi, Moniti ki na Varaubuka) se raica e na victimsinfo.govt.nz.

Na tabana ni veiqaravi ni yaco na vakacalaka (ACC)

acc.co.nz

0800 101 996 Na talevoni ni kere veivuke vakailavo (Claims Helpline)

0800 735 566 Sensitive Claims Helpline (me baleti ira era kucuvi)

Ko ira na dauvakasala ni mataveilewai vei ira e caka vei ira na cala vakalawa

0800 650 654 Victims Information Line (me baleti ira e caka vei ira na cala vakalawa)

Na Tabana ni Veivakadodonutaki

04 460 3000

corrections.govt.nz

Na Matabose e Lewa na Sereki Koso e Niu Siladi (New Zealand Parole Board)

0800 PAROLE (727 653)

paroleboard.govt.nz

Na veitokoni vei iko taudua

Raica na victimsinfo.govt.nz se na i vola dusidusi ni naba ni talevoni e na i wasewase ni veiqaravi vei iko taudua ga (personal help services).

Koi ratou na ovisa

Ko rawa ni kunea na veika me baleta na siteseni ni ovisa e voleka duadua vei iko e na police.govt.nz se e na tabana wailoaloa e na mata ni i vola dusidusi ni talevoni.

Na Veitokoni vei ira e caka vei ira na Cala Vakalawa (Victim Support)

0800 VICTIM (842 846) 24 na aua e na dua na siga victimsupport.org.nz

Vanua ni nodra vakarurugi na marama (Women's Refuge)

0800 REFUGE (733 843) 24 na aua e na dua na siga womensrefuge.org.nz

Talevoni ni vakadewa vosa (Language Line translation services)

0800 656 656

9 na kaloko e na mataka ki na 6 na kaloko e na yakavi, Moniti ki na Vakaraubuka; 9 na kaloko e na mataka ki na 2 na kaloko e na yakavi e na Siga Vakarauwai

Vakamacala leleka ni veivosasa e so

Sereki vakawawa

E ratou na sereki koya e beitaki ni cakava e dua na cala vakalawa koi ratou na ovisa, ni ratou sa vakadeitaki ni na tiko e na veilewai.

Na dauvakasala ni mataveilewai, vei ira e caka vei ira na cala vakalawa

E na vakamacalataka na i lakolako ni veilewai na vakaillesilesi ni Minisitiri ni Lewai ni Cala, ka na dau tukuna tiko vei ira e caka vei ira na cala vakalawa na i tosotoso ni qaravi ni nodra kisi.

Ko koya e beitaki

Ko koya e beitaki ni cakava na cala vakalawa

Na laba

Ni dua e vakamatea e dua tale

Ko koya e cakava na cala vakalawa

Ko koya sa vakadinadinataki ni cakava na cala vakalawa. (Ni bera ni vakadinadinataki ni dua e cakava na cala, e vakatokai ko koya e beitaki me 'defendant'.)

Na sereki koso

Oqo na nona sereki koso mai na vale ni veivesu e dua e cakava na cala, me la'ki vakaotia na nona i totogi e na kedra maliwa na lewe ni vanua. E dodonu me vakamura na veika e virikotori.

Na lewa e veivakaduavatataki

Na lewa ni veivakaduavatataki e solia na galala vei koya e caka vua na cala vakalawa, me tukuna vei koya e cakava na cala na veileqa e sotava e na vuku ni cala e caka vua, me tukuna na lomana e na veika e rawa ni caka me vakavinakataki kina na i tovo ni nodra veimaliwai, ka tekivutaki na kena wali e so na leqa e basika e na vuku ni cala vakalawa e caka. E vakatokai na veivosaki e kacivi me bose ni veivakaduavatataki.

Na cala bibi vakalawa

- Na cala ni kucu se so tale na cala ni veivakamavoataki bibi.
- Na cala e vakavuna na mavoa bibi se mate.
- Na cala e vakavuna me dau nuiqawaqawataka na nona bula e na veigauna ko koya e caka vua na cala, se na nona bula e dua se sivia na lewe ni nona vuvale.

Na i vola ni yacadra ko ira e caka vei ira na cala vakalawa me sala ni veitaratara kei ira.

Era dau vakayagataka na veitabana ni lewa ni cala vakalawa na i vola ni yaca vunitaki oqo, me ra dau tukuna kina vei ira e caka vei ira na cala vakalawa, na veika me baleti ira era cakava na cala, me vaka na vanua sa yaco tiko kina na qaravi ni nodra kisi, kevaka e sereki vakawawa ko koya e cakava na cala, kei na gauna sa na veivosakitaki kina na nona sereki koso.

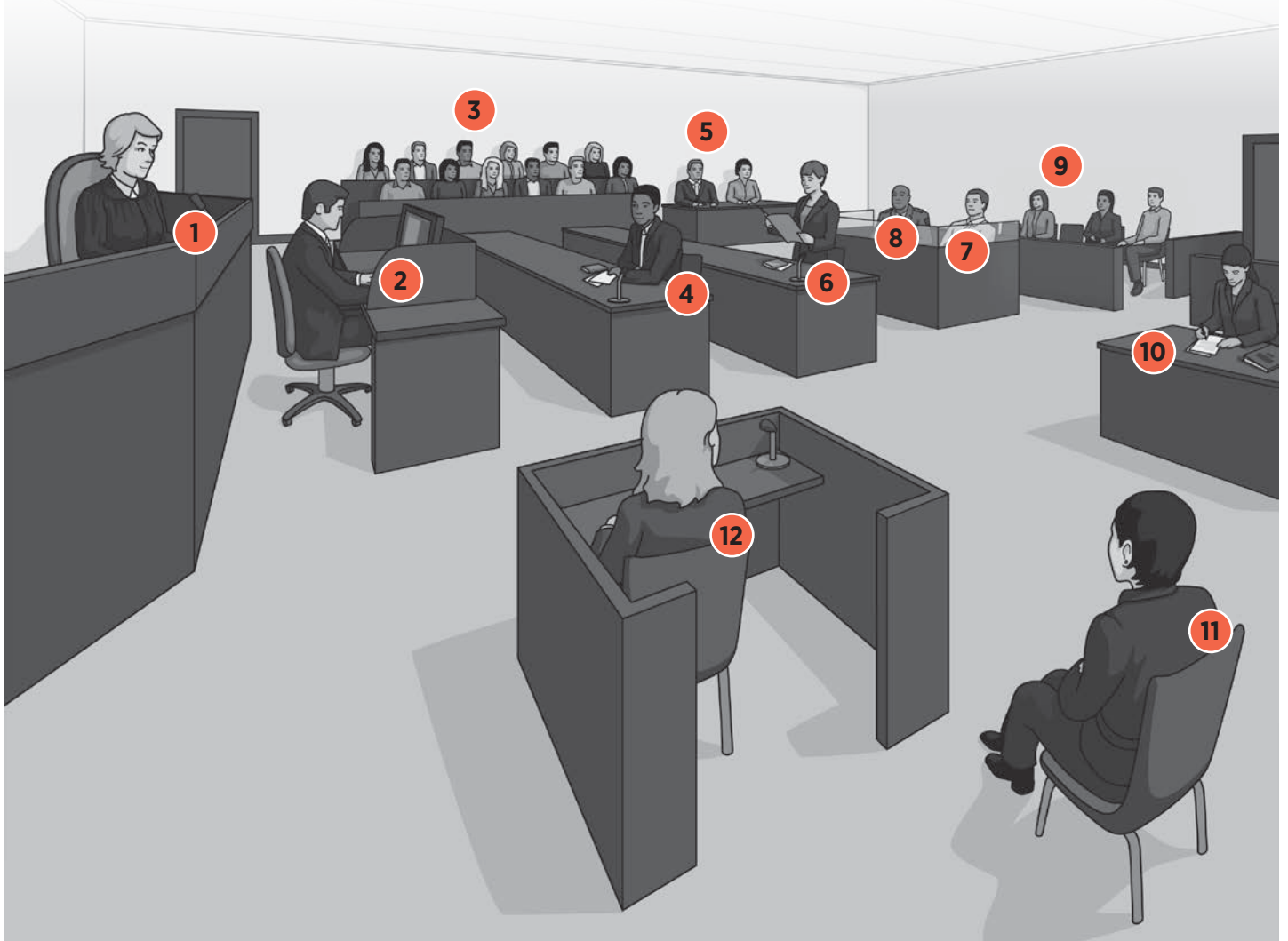
Tukuna na matailalai ni veika me baleti iko vua na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi.

Na i tukutuku me baleta na veileqa e sotavi e na vuku ni cala vakalawa e caka

Na i tukutuku dei me baleta na veileqa e sotava ko koya e caka vua na cala, e na vuku ni cala e caka. E dau volai na i tukutuku ni veileqa e sotava tiko ko koya e caka vua na cala, ia e rawa ni tiko tale ga na i taba, droini se serekali. Me vakasamataka na nomu i tukutuku ko turaga ni lewa e na gauna e tauca kina na i totogi. E rawa ni wilika me ra rogoca ko ira era tiko e na veilewai na nona i tukutuku ko koya e caka vua na cala, ni bera ni tau na i totogi.

Na rumu e caka kina na veilewai

E vakaraitaki e na i vakatakarakara oqo na i tuvaki ni dua na rumu ni veilewai kei ira ko rawa ni raici ira kina.

1. **Judge** na turaga ni lewa e liutaka na veilewai. E vakatulewa ni cakava dina na cala ko koya e beitaki, ia, kevaka e ratou tiko na lewe ni jiuiri, e ratou na vakatulewa kina.
2. **Registrar** na vunivola e vukei turaga ni lewa ka raica me vakamuri vakadodonu na veika e caka e na gauna ni veilewai.
3. **Jury** e 12 na lewena, ka ratou na vakatulewa kevaka e cakava dina na cala ko koya e beitaki.
4. **Prosecutor** e vakaitavi e na vuku ni matanitu ka na vakaraitaka na veika e vu ni veibeitaki vei koya e nanumi ni cakava na cala.
5. **Media** ko ira na dau vola i tukutuku ka ra tabaka na veika me baleta na kisi.
6. **Defendant's lawyer** na loya e matataki koya e beitaki.
7. **Defendant** ko koya e beitaki ni cakava na cala.
8. **Prisoner's escort** ko koya e tomani koya e beitaki ni cakava na cala.
9. **Public gallery** na vanua me ra dabe kina na lewe ni vanua raraba, na matavuvale kei ira na veiwekani kei koya e caka vua na cala, kei ira era soli i vakadinadina ni oti na nodra i tavi.
10. **Court victim advisor** e vukei koya e soli i vakadinadina me kila vinaka na veika e dau yaco e na veilewai. E na sega ni dau tiko e na rumu ni veilewai e na gauna taucoko.
11. **Witness' support person** ko koya e veitokoni vei koya e soli i vakadinadina e na veilewai, ka vakadonuya ko turaga ni lewa na veitokoni oqo.
12. **Witness** ko koya e soli i vakadinadina e na veika e yaco kei na veika e kila me baleta na cala vakalawa e caka.